

Michał Niedośpiał

Zakres orzekania (kognicji) sądu o
przyjęciu spadku z dobrodziejstwem
inwentarza w sentencji
postanowienia o stwierdzeniu
nabycia spadku (na marginesie
uchwały SN z 13 października 2010
r., III CZP 64

Palestra 58/1-2(661-662), 108-115

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ważne dla praktyki

Michał Niedośpiat

ZAKRES ORZEKANIA (KOGNICJI) SĄDU O PRZYJĘCIU SPADKU Z DOBRODZIEJSTWEM INWENTARZA W SENTENCJI POSTANOWIENIA O STWIERDZENIU NABYCIA SPADKU (NA MARGINESIE UCHWAŁY SN Z 13 PAŹDZIERNIKA 2010 R., III CZP 64/10) (cz. 2)

IV. ARTYKUŁ 319 K.P.C.

„W razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku” (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.). Z wymienionym przepisem pozostają w związku w szczególności następujące przepisy k.p.c.: art. 391, 792, 840 § 1, art. 837, 804, 825 k.p.c. Nie mogą one tu być komentowane, odsyłam do wszystkich komentarzy do wymienionych przepisów.

Podstawowy w tym zakresie jest przepis art. 319 k.p.c., który stanowi, co następuje: „Jeżeli pozwany ponosi odpowiedzialność z określonych przedmiotów majątkowych albo do wysokości ich wartości [tak w art. 1031 § 2 zd. 1 k.c. – M. N.], sąd może, nie wymieniając tych przedmiotów ani ich wartości, uwzględnić powództwo, zastrzegając pozwanemu prawo do powołania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności”. Sąd czyni to z urzędu, co nie wyłącza wniosku strony i jest obligatoryjne, a nie fakultatywne. Sąd czyni stosowne ustalenia w podstawie faktycznej wyroku (postanowienia, np. w dziale spadku), powołując określone fakty i dowody, a w sentencji czyni zastrzeżenie, o którym mowa w art. 319 k.p.c. Jest to zastrzeżenie, jakim jest tytuł egzekucyjny (wyrok lub postanowienie merytoryczne). W razie nieuwzględnienia takiego zastrzeżenia strona powinna złożyć wniosek o uzupełnienie wyroku – art. 351, 13 § 2 k.p.c. (postanowienia merytorycznego). Można to zastrzeżenie zamieścić w wyroku sądu drugiej instancji (jak też w apelacji). Jest to podstawowy sposób powołania się spadkobiercy-dłużnika na ograniczoną odpowiedzialność za długi spadkowe (np. w procesie o ich zapłatę). Sąd nie określa kwoty (wartości), do której

dłużnik ponosi odpowiedzialność (ani tym bardziej nie wylicza przedmiotów). Czynie tylko ogólną wzmiankę o treści, która jest w art. 319 k.p.c. Mając takie zastrzeżenie, spadkobierca-dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym będzie mógł się powoływać na ograniczenie jego odpowiedzialności (*pro viribus patrimonii*, *pro viribus hereditatis*). Takie zastrzeżenie musi być uczynione niezależnie od ewentualnego uprzedniego zastrzeżenia w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Jest to podstawowy sposób obrony spadkobiercy-dłużnika, o którym musi bezwzględnie pamiętać.

V. ARTYKUŁ 792 K.P.C.

Artykuł 792 k.p.c. stanowi, co następuje: „Jeżeli następca ponosi odpowiedzialność tylko z określonych przedmiotów albo do wysokości ich wartości [art. 1031 § 2 zd. 1 k.c. – M. N.], należy w klauzuli wykonalności zastrzec mu prawo powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczoną odpowiedzialność, o ile prawo to nie jest zastrzeżone już w tytule egzekucyjnym”. Przepis ten dotyczy także ograniczenia odpowiedzialności spadkobiercy-dłużnika do wysokości aktywów spadku, ściślej: stanu czynnego spisu inwentarza. Podobnie jak w art. 319 k.p.c., także w art. 792 k.p.c. nie wymienia się wysokości wartości aktywów spadku (ściślej: stanu czynnego spisu inwentarza) [ani oczywiście przedmiotów, z których ponosi odpowiedzialność (np. art. 1030 zd. 1 k.c. w zw. z art. 836 k.p.c.)]. Jeżeli w tytule egzekucyjnym poczyniono zastrzeżenie z art. 319 k.p.c., nie powtarza się go przy nadaniu klauzuli wykonalności (art. 792), bo wynika on z treści tytułu egzekucyjnego, któremu nadawana jest klauzula wykonalności (powstaje tytuł wykonawczy w ten sposób). Zastrzeżenie z art. 792 czyni się z urzędu i jest ono obligatoryjne (strona może jednak także złożyć stosowny wniosek do sądu).

VI. ARTYKUŁ 840 K.P.C. (POWÓDZTWO PRZECIWEGZEKUCYJNE, OPOZYCYJNE)

a) Artykuł 840 k.p.c. stanowi, co następuje:

„Art. 840. § 1. Dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenia, jeżeli:

1) przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności gdy kwestionuje istnienie obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu albo gdy kwestionuje przejście obowiązku mimo istnienia formalnego dokumentu stwierdzającego to przejście;

2) po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie;

3) małżonek, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie

art. 787, wykaże, że egzekwowane świadczenie wierzycielowi nie należy się, przy czym małżonkowi temu przysługują zarzuty nie tylko z własnego prawa, lecz także zarzuty, których jego małżonek wcześniej nie mógł podnieść.

§ 2. Jeżeli podstawą egzekucji jest tytuł pochodzący od organu administracyjnego, do stwierdzenia, że zobowiązanie wygasło lub nie może być egzekwowane, powołany jest organ, od którego tytuł pochodzi”.

b) W orzecznictwie SN i doktrynie zazwyczaj zgodnie przyjmuje się, że jeżeli dłużnik-spadkobierca zastrzegł sobie w tytule wykonawczym (na podstawie art. 319 lub 792 k.p.c.) ograniczenie odpowiedzialności do wysokości stanu czynnego spadku, ściślej: do wysokości aktywów w spisie inwentarza przyjętego z dobrodziejstwem inwentarza, to niedopuszczalne jest wtedy z jego strony powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.), lecz dłużnik taki powinien powołać się na istniejące ograniczenia prowadzące do umorzenia postępowania (art. 837 k.p.c.), gdyż „prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego” (art. 825 pkt 3 k.p.c.). Właściwą zatem drogą dla takiego dłużnika jest wniosek o umorzenie egzekucji, a nie wytoczenie powództwa przeciwegzekucyjnego.

Takie też jest stanowisko SN:

„Zastrzeżenie pozwanemu w wyroku prawa do powoływania się w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności (art. 319 k.p.c.) nie może stanowić podstawy powództwa opozycyjnego art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Natomiast dłużnik może w toku postępowania egzekucyjnego powołać się na istniejące ograniczenia (art. 837 k.p.c.) prowadzące do umorzenia postępowania (art. 825 pkt 3 *in fine* k.p.c.)”. Jest to zrekonstruowana przeze mnie teza SN uzupełniona o fragmenty uzasadnienia (orzeczenie SN z 15 listopada 1996 r., II CKN 7/97, OSNC 1997, nr 4, poz. 39).

c) Jeśli natomiast spadkobierca-dłużnik, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, nie zastrzegł sobie w tytule wykonawczym (w art. 319 lub 792 k.p.c.) ograniczenia odpowiedzialności do wysokości aktywów spadku, to po wydaniu tytułu wykonawczego może on wnieść powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 k.p.c.). Nie może natomiast żądać umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 3 k.p.c. Takie też jest zgodne stanowisko komentatorów k.p.c. oraz orzecznictwa SN.

Natomiast jeśli dopiero po wydaniu tytułu wykonawczego dłużnik-spadkobierca złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, to może on wytoczyć powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Takie też jest zgodne stanowisko SN. Nie jest z nim zgodna teza 8 orzeczenia SN z 29 kwietnia 2011 r. (cytowana wyżej), jest ona nietrafna, fałszywa. Pozostałe tezy 1–7 są prawdziwe. Tak m.in. stwierdził SN w uchwale (tezie) z 3 września 1985 r., III CZP 49/85 (OSNCP 1986, nr 7–8, poz. 109): „Spadkobierca dłużnika, który – po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności – złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza, nie może skutecznie żądać ograniczenia klauzuli wykonalności do wartości stanu czynnego spadku (art. 1031 § 2 k.c.), bez względu na to, czy dokonano spisu inwentarza. Natomiast może on wytoczyć powództwo z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.”. Stanowiska tego orzeczenia SN z 13 września 1985 r. nie podziela orzeczenie SN z 15 listopada 1996 r., które przyjmuje – jak się wydaje – że w takim wypadku właściwe jest umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 3 *in fine* k.p.c. (w zw.

z art. 837 k.p.c.), a nie powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.). Moim zdaniem trafna jest uchwała SN z 3 września 1985 r., a nie orzeczenie SN z 15 listopada 1996 r. w tym zakresie (oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza dopiero po wydaniu tytułu wykonawczego). Natomiast teza wspomnianego wyżej orzeczenia SN przyjmuje – jak się wydaje – że w takim wypadku nie przysługuje powództwo przeciwegzekucyjne. Nie jest jasne, czy tak właśnie w analizowanym przypadku nie przyjmuje SN w orzeczeniu z 15 listopada 1996 r., w takim razie orzeczenie SN z 29 kwietnia 2011 r. byłoby kontynuacją takiej interpretacji SN z orzeczenia z 15 listopada 1996 r. Nie jest jasny akapit przedostatni uzasadnienia orzeczenia SN z 15 listopada 1996 r. oraz pkt 8 tezy SN z 29 kwietnia 2011 r. Komentarze do k.p.c. nie rozwiązują tych wątpliwości (w tym punkcie „po” wydaniu tytułu wykonawczego).

d) Jeśli spadkobierca nie złożył oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza przed wydaniem tytułu wykonawczego (wyroku, klauzuli wykonalności), to nie może wytoczyć powództwa opozycyjnego (ani powołać się na ograniczenie odpowiedzialności, bo takiego oświadczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie złożył w ogóle).

e) W sytuacji określonej w art. 1031 § 2 zd. 1 na pewno ma zastosowanie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. (zgoda literatury) lub także art. 840 § 1 pkt 1, 2, 3 (tak często przyjmuje się w literaturze, jest to sporne, a raczej to zagadnienie prawne nie jest rozstrzygnięte). Według mnie w grę mogą wchodzić wszystkie podstawy z art. 840 pkt 1, 2, 3 k.p.c., przede wszystkim jednak z punktu 2 (a także punktu 3).

f) Powództwo opozycyjne w wypadku przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza polega na ograniczeniu wykonalności tytułu wykonawczego (do wysokości aktywów spadku), a nie na pozbawieniu tytułu wykonawczego w całości lub w części (art. 840 § 1 *in principio* k.p.c.).

g) Powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 k.p.c.) nie może być wniesione przeciwko postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku (i poczynione tam zaznaczenia o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza), gdyż nie podlega ono egzekucji (z wyjątkiem kosztów sądowych, szerzej: kosztów postępowania). Postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku nadaje się tylko klauzulę prawomocności, a nie klauzulę wykonalności (art. 792 k.p.c.). Nie jest ono nigdy tytułem wykonawczym (poza orzeczonymi kosztami postępowania).

Jak powiedziano uprzednio, wzmianka o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku nie zwalnia od obowiązku prawnego poczynienia zastrzeżeń w odrębnych tytułach wykonawczych (art. 319, 792 k.p.c.), np. o zapłatę długu spadku przez spadkobiercę. W razie ich braku pozostaje tylko powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 k.p.c.).

h) Jeżeli przedawnienie nastąpiło po wydaniu tytułu egzekucyjnego, np. po upływie 10 lat od wydania tytułu egzekucyjnego, to można wnieść powództwo przeciwegzekucyjne o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności w całości (art. 840 § 1 k.p.c.). Moim zdaniem powyższy zarzut przedawnienia można podnieść już przy nadawaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności (np. po upływie 10 lat od wydania tytułu egzekucyjnego), to ostatnie zagadnienie jednak może być sporne (w klauzuli wykonalności).

i) Jeżeli sąd nie zamieścił w tytule wykonawczym (art. 319 lub 792 k.p.c.) zastrzeże-

nia o ograniczonej odpowiedzialności dłużnika-spadkobiercy w razie przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.), to osoba taka może wytoczyć powództwo z art. 189 k.p.c. o ustalenie ograniczonej odpowiedzialności spadkobiercy-dłużnika¹. Według mnie jeśli wszczęto egzekucję przeciwko spadkobiercy-dłużnikowi, to właściwą drogą dochodzenia ograniczonej odpowiedzialności jest powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 k.p.c.), a nie powództwo o ustalenie (art. 189 k.p.c.).

j) Rozważania moje dotyczą tylko postępowania (rozpoznawczego i egzekucyjnego). Nie dotyczą one postępowania administracyjnego (rozpoznawczego i egzekucji) oraz postępowania karnego (rozpoznawczego i wykonawczego, k.k.w.); w tym zakresie należy odesłać do stosownych przepisów administracyjnych i karnych, w tym o postępowaniu egzekucyjnym administracyjnym i postępowaniu karnym wykonawczym w k.k.w. Por. nadto art. 840 § 2 k.p.c. (nie omawiam go tutaj. Wymaga to odrębnego obszernego opracowania, co daleko wykracza poza ramy tego artykułu).

k) W niniejszym artykule nie omawiam w zasadzie odpowiednich przepisów k.p.c., które mają w tym punkcie zastosowanie [art. 319, 792, 804, 825 pkt 3 *in fine*, art. 837 (836), 840 § 1 k.p.c.]. Odsyłam w tym zakresie do literatury postępowania cywilnego, w tym licznych komentarzy do k.p.c. pod wymienionymi uprzednio przepisami k.p.c.

VII. ARTYKUŁ 825 PKT 2 I 3 *IN FINE* K.P.C.

Przepisy te stanowią, co następuje: „Organ egzekucyjny umorzy postępowanie w całości lub w części na wniosek:

2) jeżeli prawomocnym orzeczeniem tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności” (art. 825 pkt 2 k.p.c.), chodzi tu o wyrok uwzględniający powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 k.p.c.);

3) „[...] jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego” (art. 825 pkt 3 *in fine* k.c.), chodzi tu m.in. w analizowanym przeze mnie przypadku o prowadzenie egzekucji w sposób sprzeczny z treścią tytułu wykonawczego (art. 319 lub 729 k.p.c.), por. bliżej w tej sprawie pkt VI b, c (wyżej), gdy dłużnik-spadkobierca ponosi odpowiedzialność do wysokości aktywów spadku, gdy przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.). Wtedy sąd zasądza w wyroku (postanowieniu merytorycznym) całą kwotę długu, a tylko w sentencji orzeczenia (wyroku lub postanowienia merytorycznego na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.) czyni zastrzeżenie, że w postępowaniu egzekucyjnym przy wykonaniu tego orzeczenia organ egzekucyjny (komornik) musi ograniczyć wykonalność tytułu wykonawczego (egzekucji) do wysokości stanu czynnego spadku (przyjętego z dobrodziejstwem inwentarza). Gdy dłużnik-spadkobierca nie zastrzegł sobie w tytule wykonawczym (art. 319 lub 792 k.p.c.) ograniczenia odpowiedzialności do wysokości aktywów spadku (stanu czynnego spadku), to nie ma podstaw do umorzenia postępowania cywilnego, sąd umarza postępowanie do wysokości aktywów spadku (spisu inwentarza spadku).

¹ Tak W. Siedlecki, (w:) *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz* (praca zbiorowa pod red. Z. Resicha i W. Siedleckiego), t. I, Warszawa 1975, s. 502, 503; A. Zieliński, (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010, pkt 6 (do art. 319), s. 522.

VIII. ARTYKUŁY 804, (836), 837 K.P.C.

a) Artykuł 804 k.p.c.

„Organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym” (art. 804 k.p.c.). Od tego jest postępowanie rozpoznawcze (proces lub postępowanie procesowe), a nie organ egzekucyjny (postępowanie egzekucyjne).

b) Artykuł 836 k.p.c.

„Do czasu przyjęcia spadku egzekucja na zaspokojenie długu spadkodawcy dopuszczalna jest tylko ze spadku. Przed przyjęciem spadku nie może być z niego prowadzona egzekucja na zaspokojenie długu osobistego spadkobiercy” (art. 836 k.p.c.). Przepis ten nawiązuje do art. 1030 zd. 1 k.c.: „Do chwili przyjęcia spadku spadkobierca ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko ze spadku”. Ograniczenie odpowiedzialności z art. 1030 zd. 1 k.c. i art. 836 k.p.c. może nastąpić w drodze zastrzeżenia w sentencji wyroku lub postanowienia co do istoty sprawy (art. 319 k.p.c.) lub w klauzuli wykonalności (art. 792 k.p.c.) (odpowiedzialność *cum viribus patrimonii, cum viribus hereditatis*). Ograniczenie odpowiedzialności z art. 1030 zd. 1 k.c. i art. 836 k.p.c. sąd bierze pod uwagę z urzędu (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.): „Postępowanie umarza się w całości lub w części: [...] 2) gdy egzekucja ze względu na jej przedmiot [...] jest niedopuszczalna”. Nie wyłącza to zarzutu, wniosku dłużnika-spadkobiercy. Nie jest potrzebne wytaczanie powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 § 1 k.p.c.). Można twierdzić, że ograniczenie odpowiedzialności z art. 1030 zd. 1 k.c. oraz art. 836 k.p.c. następuje z mocy prawa (*ex lege*) i nie jest potrzebne tu zastrzeżenie z art. 319 lub 729 k.p.c. Moim zdaniem jest ono jednak konieczne, a przynajmniej pożądane, wskazane. Kwestia ograniczenia podmiotowego egzekucji za długi spadkowe (art. 1030 zd. 1 k.c., art. 836 k.c.) nie wchodzi w zakres niniejszego artykułu. Interesuje mnie tylko odpowiedzialność *pro viribus hereditatis* (art. 1031 § 2 zd. 2 k.c.).

c) Artykuł 837 k.p.c.

„Dłużnik może powoływać się na ograniczenie odpowiedzialności tylko wówczas, gdy ograniczenie to zostało zastrzeżone w tytule wykonawczym [art. 319 lub 792 k.p.c. – M. N.]. Zastrzeżenie nie jest konieczne, jeżeli świadczenie zostało zasądzone od nabywcy majątku, od zarządcy ustanowionego przez sąd, kuratora spadku lub wykonawcy testamentu z powierzonego im majątku albo od Skarbu Państwa jako spadkobiercy” (art. 837 k.p.c.). Ograniczenie odpowiedzialności przedmiotowe, do określonej masy majątkowej (spadku) (*cum viribus patrimonii, cum viribus hereditatis*), występuje w okresie od otwarcia spadku do przejścia spadku (art. 1030 zd. 1 k.c., art. 836 k.p.c.). Natomiast ograniczenie do wysokości wartości przedmiotów majątkowych, masy majątkowej (np. wartości stanu czynnego spadku, do wysokości stanu czynnego spisu inwentarza) następuje przy odpowiedzialności majątkowej *pro viribus patrimonii, pro viribus hereditatis*, np. przy przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c., art. 837 k.p.c. w zw. z art. 319 i 792 oraz art. 840 § 1 k.p.c.). Jak powiedziano uprzednio, sąd zasądza pełny dług, natomiast ograniczenie odpowiedzialności „do wartości stanu czynnego spadku” określa takim sformułowaniem (ściślej: do wartości stanu czynnego spisu inwentarza), bez określenia konkretnej wartości kwotowej, liczbowej, np. 40 000 zł. Na ograniczenie odpowiedzialności dłużnik może powołać się w toku egzekucji przed

ograniczeniem egzekucyjnym (art. 824 § 1 pkt 2, art. 825 pkt 2, 3 *in fine*, art. 840 § 1 pkt 1, 2, 3 k.p.c.) w związku z uprzednim zastrzeżeniem tej treści (ogólnym, nie kwotowym) w tytule wykonawczym (art. 319 lub 792 k.p.c.). Jeżeli dłużnik-spadkobierca nie zastrzegł sobie, że ponosi odpowiedzialność ograniczoną do wartości stanu czynnego spadku w tytule wykonawczym (art. 319 lub 792 k.p.c.), to nie może na nią powoływać się w toku postępowania egzekucyjnego. Musi wtedy wytoczyć powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3 k.p.c.). Była o tym mowa uprzednio. Z przepisów k.c. prawa materialnego wynikałoby, że ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy przyjmującego spadek z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.) następuje *ex lege*, a nie *ex actu*. Natomiast z przepisów k.p.c. proceduralnych (postępowania cywilnego) wynika, że taki dłużnik-spadkobierca musi zastrzec sobie to ograniczenie odpowiedzialności w tytule wykonawczym (na podstawie art. 319 lub 792 k.p.c.). Jeżeli tego nie uczynił, a mimo to przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza i zatem ponosi ograniczoną odpowiedzialność za długi spadkowe, to musi wtedy wytoczyć powództwo przeciwegzekucyjne (art. 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3 k.p.c.). Była o tym mowa uprzednio. Przepisy postępowania cywilnego (rozpoznawcze i egzekucyjne) wprowadzają zatem ograniczenie odpowiedzialności spadkobiercy przyjmującego spadek z dobrodziejstwem inwentarza *ex actu* (w drodze zastrzeżenia w orzeczeniu – art. 319 lub 792 k.p.c.), ewentualnie potrzebne jest orzeczenie sądowe po uprzednim wniesieniu powództwa przeciwegzekucyjnego na podstawie art. 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3 k.p.c. Ograniczenie odpowiedzialności w postępowaniu cywilnym następuje zawsze *ex actu*, a nie *ex lege*, następuje ono z mocy orzeczenia sądowego (art. 319, 792, 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3 k.p.c.), a nie *ex lege*, jak to jest w prawie materialnym cywilnym (k.c.). Jest to pewna dysharmonia przepisów prawnych materialnych (k.c.) i postępowania cywilnego (k.p.c.), którą na przyszłość należałoby rozstrzygnąć na korzyść ograniczenia odpowiedzialności spadkobiercy przyjmującego spadek z dobrodziejstwem inwentarza *ex lege*, a nie w drodze zastrzeżenia w orzeczeniu. Ale takie są obecnie przepisy prawne i trzeba je stosować (k.p.c.). „Brak jakiegokolwiek zastrzeżenia ograniczenia odpowiedzialności dłużnika w tytule wykonawczym (w tytule egzekucyjnym bądź w klauzuli wykonalności) powoduje, że mimo istnienia takiego ograniczenia dłużnika nie może się na nie powoływać (por. m.in. wyrok SN z 7 maja 1971 r., I PR 426/70, OSNC 1972, nr 4, poz. 67), a zatem przede wszystkim nie może żądać umorzenia egzekucji w całości lub w części. Wówczas jedyną drogą jest wytoczenie powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 § 1) z żądaniem ograniczenia wykonalności tytułu wykonawczego do majątku, z którego w danym wypadku dłużnik odpowiada”².

IX. WNIOSKI

Z orzecznictwa SN wynika, że spadkobierca powinien powołać się na ograniczenie odpowiedzialności za długi spadkowe do wartości stanu czynnego spadku (ściślej: stanu czynnego spisu inwentarza) przyjętego z dobrodziejstwem inwentarza tylko

² H. Ciepla, (w:) *Kodeks postępowania cywilnego* (pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego), t. IV, art. 730–1088, Warszawa 2011, pkt 2, s. 299.

i wyłącznie w tytule egzekucyjnym (wyroku lub postanowieniu co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym) (art. 319 k.p.c.), ewentualnie najpóźniej w chwili nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu (art. 792 k.p.c.) (takie też jest moje stanowisko). Nie może według orzecznictwa Sądu Najwyższego na to powołać się spadkobierca (dłużnik) w sentencji (lub w uzasadnieniu) postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku przyjętego z dobrodziejstwem inwentarza (moje zdanie w tym punkcie jest odmienne od orzecznictwa SN, sąd zamieszcza według mnie zaznaczenie, wzmiankę w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku, że spadkobierca przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, to samo dotyczy moim zdaniem także uzasadnienia takiego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (tu nasze drogi – SN i moja – zatem się rozchodzą, są odmienne). Zdaniem orzecznictwa SN (i moim) spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, może powołać się na ograniczenie odpowiedzialności (art. 1031 § 2 zd. 1 k.c.) w powództwie przeciwegzekucyjnym (opozycyjnym) (art. 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3 k.p.c.), jeśli złożył oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza przed wydaniem tytułu wykonawczego, a nie zastrzeżono tego w tytule wykonawczym (na podstawie art. 319 lub 792 k.p.c.), lub złoży je (oświadczenie o przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza) po wydaniu tytułu egzekucyjnego (brak uprzedniego zastrzeżenia z art. 319 k.p.c.) lub po nadaniu klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu (art. 792 k.p.c., brak takiego uprzedniego zastrzeżenia w klauzuli wykonalności). Jako uzasadnienie prawne swojego orzecznictwa SN powołuje art. 319, 729, 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3, art. 804, 837 k.p.c. Przy moim stanowisku (problem ten bowiem w ogóle nie powstaje przy orzecznictwie Sądu Najwyższego) zaznaczenie (wzmianka) w sentencji postanowienia o stwierdzeniu nabycia (przyjęcia) spadku z dobrodziejstwem inwentarza (oraz w jego uzasadnieniu – takiego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku) nie wyłącza obowiązku prawnego (konieczności) zastrzeżenia przez sąd z urzędu (spadkobiercę), który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, ograniczenia odpowiedzialności do wysokości wartości stanu czynnego spadku (ściślej: stanu czynnego spisu inwentarza) w sentencji tytułu egzekucyjnego (art. 319 k.p.c.) lub w klauzuli wykonalności (art. 792 k.p.c.), czyli zastrzeżeniem sobie tego w tytule wykonawczym (art. 319 lub 792 k.p.c.). W pierwszym wypadku (braku zastrzeżenia z art. 319 lub 792 k.p.c.) dłużnikowi-spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, pozostaje tylko droga powództwa przeciwegzekucyjnego (art. 840 § 1 pkt 1, 2 lub 3 k.p.c.), głównie wchodzi w grę art. 840 pkt 2 k.p.c. Jak powiedziano, zastrzeżenie takie (z art. 319 i 792 k.p.c.) następuje z urzędu, oczywiście spadkobierca taki może z ostrożności procesowej złożyć taki wniosek.

SPROSTOWANIE

W części pierwszej artykułu opublikowanej w nr. 11–12 z 2012 r. na s. 115 w wersji 24. od dołu błędnie podałem słowo „warunek”. Powinno być oczywiście „wniosek”. M. N.